

Romantiliste haiguslugude jutustaja Oliver Sacks

Eva Antsov – noor arst

„Kuidas Sul läheb?“

„Kas Sa pead silmas mind või minu keha?“

„Kas on oluline Sind kehast eristada?“

„Kui ma oma keha tunneks, siis mitte.“

Igapäevaelus inimese käekäigust rääkides füsioloogiale tähelepanu ei pöörata ning keha kapriisidest tuntakse ennast vabana – see on vähemalt nii, kuni tekib haigus. Oliver Sacks, inglise neuroloog ja kirjanik, on autor, kes kutsub üles nägema patsienti rohkem tema omadustes kui formaalse-kvantitatiivse inimkehana.

Oliver Sacks on sündinud 1933. aastal Londonis arstide perre ja saanud arstihariduse Oxfordi ülikoolis. Ta on töötanud mitmes Inglismaa ja Ameerika ülikoolis ning ravisutuses, aga on nüüdseks pidama jäänud New Yorki, kus ta on neuroloogiaprofessor sealse ülikooli arstiteaduskonnas. Tema sulest on ilmunud 12 raamatut ja ta on kaasa löönud paljude õpikute ja teatmeteoste loomises. Tema kirjutisi on avaldatud paljudes teaduslikes ja kirjanduslikes ajakirjades. Sacksi teoseid on kasutatud filmide, lavastuste ja festivali ainesena. Eesti keeles on ilmunud tema „Mees, kes pidas oma naist kübaraks“ (2003) ja „Hallutsinatsioonid“ (2013). Tänavu suvel Viinistus etendunud „Mõnikord on kõik nii selge“ sai osalt inspiratsiooni just Sacksi loomingust.

Sacksi on ajendanud kirjutama tema huvide kahesus: ühelt poolt muidugi haigused ja meditsiin, teiselt poolt inimene ja tema romantika. Ta soovib inimest kui haigusloo subjekti väärtustada – aparaatses uuringukeskses meditsiinis unustatakse seda üha enam ju teha – ning

rõhutada haiguslugu laiemalt kui inimest tervikuna haaravat narratiivi alguse, kriisi ja õnneliku või kurva lõpuga. Haiguslugu kui dokument ei räägi sellest, mida inimene oma haiguse käigus kogeb, tõdetakse, et tegu on „rahuldavas üldseisundis patsiendiga, kes kaebab kurba meeoleolu; haigus kriitika olemas“. Sacksi sõnul ei ole haigus kunagi ainult millegi puudumine või liiasus, sest sellele annab veel omakorda sisu ka organismi püüd normaalset olukorda ehk oma identiteeti taastada. Tema erialal neuroloogias, kuid ka psühhiaatrias ja psühholoogias on haigus ja isik teineteisest vähem lahutatud, isiksus on haiguse vahetu asjaosaline. Sacksi huvitab psüühilise ja füüsilise põimumine, ta on isegi maininud, et kummaliste patsientide lugudes on haigus- ja muinaslool tegelikult vähe vahet. Ka patsientide hulgas on sageli liikvel üsna arhetüüpsed tegelased: kangelased, ohvrid, märtrid ja võitlejad.

Patsientide lugusid esitades ja harutades tekivad neist paralleelid teiste elusfääridega. Näiteks teose „Mees, kes pidas oma naist kübaraks“ nimiloos, milles patsient ei suuda nägemismeelega ära tunda konkreetseid asju (visuaalne agnoosia), arvab autor sama all kannatavat tänapäeva teadust, kus välditakse otsustusvõimega seotut ja isiklikku, mille tõttu on teadus muutunud läbinisti kirjeldavaks ja abstraktseks. Oma neuroloogipraktikas on ta pidanud tähtsaks ükskõik millise funktsioonikaoga patsiendiga sobiva suhtlusviisi (ja maailmaga suhestumise viisi) leidmist, olgu selleks kas või mees, kelle mälus ei püsi midagi kauem kui minut. Sacksi meelest on inimese terviklikkust üsnagi edukalt võimalik taastada teiste

inimeseks olemise mõõtude kaudu, keskendudes tundmustele, taatele, kõlbelisusele, osavõtlikkusele, mille kaudu side luua. Etendamise, mängimise võime peitub meis kõigis hoolimata intellektuaalsusest, vanadusest või noorusest. Muusika saatel on patsient võimeline millekski, mida ta korrastatud taastusraviga ei pruugi suuta.

Sacks on kogenud, et inimese kujutlusel ja mälu on tänuväärt võime isik ebasobivast reaalsusest ära viia (küll väga maise oimusagara ja limbilise süsteemi vahendusel), ja samas kui unenägudel, nägemustel leitakse orgaaniline põhjus, näib see neilt hetkedelt väärtuse röövivat.

Sacksi teosed toovad neuroloogia ja arstliku mõtlemise lähemale mitteametist lugejale. Arstid ise aga jõuavad tema raamatuid lugedes usutavasti küsimuseni inimese ja tervise olemusest. Vahel öeldaksegi, et arst teab rohkem haigusest kui tervisest. Arstiteaduse „aju“ vasak poolkera töötab üsna laitmatult, kätkehes tänapäevast teadmist, detailsust ja loogikat. Võibolla tuleks enam tähtsustada just teaduse „aju“ paremat poolkera, mis on oluline reaalsuse tunnetamiseks, konteksti ja suhtluse kõrvaltoonide mõistmiseks. Neuroloogiaski on aju parema poole häired vähem uuritud ja jäänud seetõttu justkui tabamatuks. Sacksi vaimse puudega patsient Rebecca märkis targasti, et arstid pööravad liiga palju tähelepanu patsientide puuetele, mitte sellele, mis neis on terve ja alles.

Kirjutatud raamatu „Mees, kes pidas oma naist kübaraks“ ja Oliver Sacksi kodulehe põhjal.

antsov@gmail.com